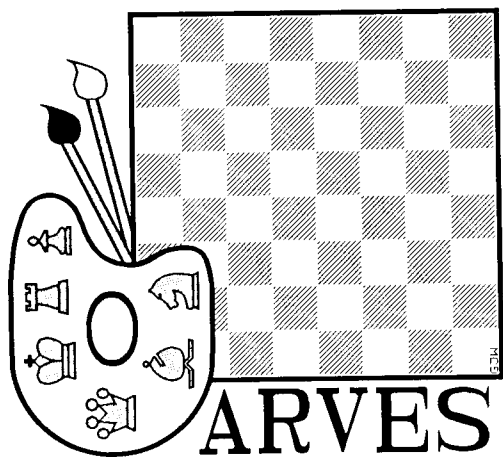

EBUR

Orgaan van de

ALEXANDER RUEB VERENIGING

voor Schaaakeindspelstudie

Kwarttaalschrift, 5e jaargang, nummer 4, november 1993

Redactioneel

EBUR 5e jaargang nummer 4, november 1993

door Harold van der Heijden

Dit nummer van *EBUR* verschijnt tegelijk met het vorige nummer. Dat is op de eerste plaats omdat er voldoende kopij bleek te zijn om dat te realiseren, en omdat ik het als een plicht zag te streven naar het halen van de 4 nummers die voor dit jaar waren beloofd. Het nieuwe redactieteam startte pas in april, en mede gezien de perikelen in onze vereniging waren we niet bepaald optimistisch over de medewerking van u allen. Gelukkig is het wat dat betreft dus anders gelopen. Ik hoop natuurlijk wel dat u daarmee door zult gaan. We staan nu helemaal 'droog' dus s.v.p. sturen die kopij!

Een andere reden om nu 2 nummers tegelijk te laten verschijnen zit 'm in de kwestie *EG*. Omdat ik ook heb toegezegd het redigeerwerk voor de nummers van *EG* die nog dit jaar moeten verschijnen te zullen verzorgen, gaat

bijna al mijn vrije tijd daar in zitten..... Overigens is het gelijktijdig versturen van twee nummers financieel ook niet onaantrekkelijk!

U weet het waarschijnlijk al, maar onder het lezerspubliek van *EBUR* bevinden zich ook nogal wat buitenlanders. Nou is natuurlijk de taal een behoorlijk handicap voor hen. Opmerkelijk genoeg schreef me laatst iemand dat hij (ik neem aan alleen voor het lezen van ons blad) een cursus Nederlands gaat doen!

Zo'n bericht geeft me toch een motivatie....

Nou ik de inhoudsopgave van dit nummer nog eens bekijk, merk ik dat ik zelf nu wel erg uit m'n slof geschoten lijkt te zijn. Sommige artikelen had ik echter al een paar keer willen opnemen, maar gaf daarbij voorrang aan andere bijdrages. Ik wil uw speciale aandacht vestigen op het artikel over

het zogenaamde TRACTOR-probleem, dat al menig jaar circuleert in de bladen.

Op de laatste ARVES-bijeenkomst in Delft hield Bouwmeester weer een voortreffelijke voordracht met hoog anekdotisch gehalte over studie-achtige wendingen in het praktische eindspel. De aangehaalde voorbeelden zijn niet zo maar een paar willekeurige stellingen, maar stammen meestal uit zijn eigen meesterpraktijk. Dat betekent dus dat de in Delft aanwezige ARVES-leden veel leerden over de hoofdpersonen in kwestie, en de achtergrond van het betreffende fragment. Het leek ons wel aardig om de posities in *EBUR* op te nemen; voor het verhaal moet u de volgende keer zelf maar komen!

Kopij voor EBUR 1994/1 voor 1 februari 1994!

Spiegelen, Springen, Schuiven, Draaien

door Harold van der Heijden

Voor mij ligt een handzaam boekje van 57 pagina's, ingebonden in een fraaie omslag met in gouden opdruk bovenstaande titel. De ondertitel luidt: **'Een bijdrage tot de theorie der toegevoegde velden'**. En met deze voorzichtige constatering doen de ARVES-leden Bujs en

Hendriks niet alleen afbreuk aan het boekje maar ook aan het door hen geformuleerde systeem. Ik denk zelf meer aan **'Dé theorie der toegevoegde velden'**, want de auteurs beschrijven niet alleen tot in verregaande details de methodieken om korrespondentie vast te stellen die andere deskun-

digen voor hen hebben bedacht (o.m. Chéron, Church, Clarke, Zinar), maar komen met een eigen systematische aanpak ervan.

Ik voel me nu een beetje als die middelbaar opgeleide scholier met een fraai rapportcijfer voor

wiskunde, die van zijn vader (daarom) een wetenschappelijke verhandeling over de relativiteitstheorie van Einstein cadeau krijgt.

Ik heb serieus mijn best gedaan om in de korte tijd die ik had enige hoofdstukken te doorgronden, maar moet erkennen dat het me soms duizelde en ik het boek weer terzijde legde. Ik denk niet dat dit ligt aan de manier waarop de auteurs te werk gaan, maar meer aan de ingewikkeldheid van de materie in combinatie (korrigerend) met het te lage niveau van uw recensent.

En wat lees ik daar dan in de inleiding: "Onze aanpak gaat uit van de meetkundige principes die aan korrespondentie ten grondslag liggen. Het opstellen van regels die de ordening van de toegevoegde velden voorspellen zal verrassend eenvoudig blijken."

Het probleem, en natuurlijk meteen het indrukwekkende, is dat de Buijs/Hendriks stapsgewijze methode universeel toepasbaar zou moeten zijn. Een probleem omdat men zich daarom niet kon beperken aan de hand van een simpel uitgewerkt voorbeeld. De beschrijving van de nieuwe methode raakt (wat mij betreft) wat ondergesneeuwd t.g.v. de uitbreiding van de theorie naar stellingen die niet op conventionele wijze benaderbaar zijn. Naast de universele toepasbaarheid is nieuw dat de congruentie van figuren niet het uitgangspunt van de theorie vormt, maar een methode om hem te controleren. Star toepassen van de deze theorie zonder oog voor uitzonde-

ringen leidt tot incorrecte conclusies. Zo schreven de auteurs mij: "Het derde diagram bij het artikel **Het geheim van de toegevoegde velden** van Teun Balemans (*EBUR* 1993/2, blz 11) klopt naar onze mening niet. De velden g4 en h4 zijn gelijkwaardig, evenals de velden f7 en f8. Op g4 hoort dus f7-f8 te staan, zoals ook op h4. Onze eigen methode geeft een congrente figuur waarvan bij wit de velden e3 e2 f2 f1 g3 g2 g1 h3 h2 en h1 deel uitmaken."

Met name de (eveneens nieuwe) iteratieve aanpak van het toevoegen van velden aan de korresponderende reeks, lijkt logischerwijs te moeten resulteren in een meer geautomatiseerde aanpak.

De auteurs doen dan ook aan het einde van het boek de volgende oproep: "Wanneer er onder de lezers computerschakers zijn met ervaring op dit gebied, zouden we graag met hen in contact komen om van gedachten te wisselen over stellingen met bewegende pionnen.... Toepassing op een kluif als nr. 45 (Red: de Kh8/Ka6 Réti-studie) valt echter ver buiten het bereik van onze papieren computer". Ik hoop dan ook op een vruchtbaar vervolg. Mijn interesse als computerschaker is in elk geval gewekt....

Het artikel van Buijs en Hendriks dat u in deze *EBUR* aantreft, bevat een voor mij zeer heldere beschrijving van de methode voor dit type stellingen. Voor mij heeft het in ieder geval bijgedragen tot een (wat) dieper begrip en daardoor een opgewekte interesse, terwijl ik misschien anders

het boek op een bepaald moment toch nauwelijks bestudeerd in mijn boekenkast zou hebben geplaatst.

Nee, de schrijvers hebben zich er niet met een Jantje van Leiden van afgemaakt: "Het opstellen van een tekst waarin "het wonderlijkste dat het schaakspel kent" zowel begrijpelijk wordt beschreven als verklaard, was geen gemakkelijke opgave. Gelukkig bleken beide auteurs elkaar goed aan te vullen: tegenover de platonisch-abstrakte ideeën van Hendriks stelde Buijs de aristotelisch-realistische toetsing aan de praktijk...."

Het resultaat is dan ook geen leesboek, maar een **doe**boek. Ik kan u adviseren vooraf te ega, kroost en wat dies meer zij op familiebezoek te sturen. Telefoon, t.v. en radio zijn taboe; uw absolute concentratie is vereist. Neem een schaakbord, stukken, ruitjespapier en een scherpgeslepen potlood, en u zult er verstand van staan wat u gaat lukken!

Kortom, een dun boekje, fraai uitgevoerd, met een moeilijke, maar grootse inhoud. Als eindspelstudie-addict **moet** u dit boekje aanschaffen. Het is zonder enige twijfel een van de meest vooraanstaande wetenschappelijke werken op ons gebied.

U kunt het boek bestellen door overmaking van f 25,- op bankrekeningnummer 53 45 21 258 (ABN Arnhem) van J. Buijs te Arnhem, onder vermelding van 'Spiegelen'.

REKENEN EN REDENEREN

Nogmaals toegevoegde velden

door J. Buijs & R. Hendriks

In zijn boek (*De compositie van het eindspel*), als ook in één van de laatste nummers van dit blad, geeft Teun Balemans een methode om toegevoegde velden te vinden, die een aantrekkelijke eenvoud lijkt te vertonen. Jammergenoeg is zij, zoals de auteur ook zelf opmerkt, niet op alle stellingen toepasbaar, terwijl de resultaten niet altijd betrouwbaar zijn.

Nu kan de bruikbaarheid van een methode maar op één manier worden beoordeeld: ze moet in duidelijke regels worden geformuleerd en die regels moeten consequent worden toegepast op stellingen waarvan de analyse bekend is. Zolang de uitkomst overeenstemt met de bekende analyse, is de methode betrouwbaar. Een betrouwbare methode kan vervolgens worden gebruikt om stellingen te analyseren waarvan de uitkomst niet bekend is. De beste van alle beproefde methodes is beschreven in ons vorige artikel. Voor meer informatie verwijzen we naar onze monografie *Spiegelen Springen Schuiven Draaien, een bijdrage tot de theorie der toegevoegde velden* (verschijnt eind 1993).

Als we de methode van Balemans op deze manier te lijf gaan, komen we niet ver. De regels

zijn: bereken de afstand van elk veld tot bepaalde kritieke punten op het bord en teken in het witte en in het zwarte kamp congruente figuren. Door redeneren kan het resultaat worden bevestigd en mogelijk uitgebreid. Maar omvang en vorm van de congruente figuren zijn willekeurig. Aanwijzingen om stellingen te herkennen waarin de methode faalt ontbreken eveneens. Onze pogingen om tot een aanvaardbare formulering te komen hebben geleid tot iets geheel anders, waarin de methode van Balemans nog slechts vaag doorschemert. Bruikbaar bleek de verdeling in twee fasen, namelijk rekenen (het vergelijken van getallen) en redeneren (het bepalen van nieuwe paren korresponderende velden op grond van de positie van bekende paren). Kongruente figuren vertoebelen de analyse. Deze figuren zijn achteraf vaststelbaar, maar onbruikbaar als uitgangspunt. Nieuw is ook het herhaald doorlopen van de rekenfase. Aan de hand van vier stellingen (met afnemende congruentie) zullen we onze regels demonstreren. Bij elke stelling hoort een volledig overzicht van de afstanden van elk veld van respectievelijk wit en zwart tot alle andere te onderzoeken velden van respectievelijk wit en zwart. Om ruimte te

sparen zijn die tabellen hierbij niet afgedrukt. Om dezelfde reden hebben we een aantal velden van beide partijen buiten beschouwing gelaten, maar wel zo, dat strikte toepassing op alle toegankelijke velden geen ander resultaat geeft. Tenslotte is het resultaat van elke afzonderlijke stap in een apart diagram weer gegeven.

Deze stappen worden gezet volgens de volgende regels:

1. Leid uit de dreiging(en) van wit (W) de uiterste zetdwangposities af. W heeft een bepaald doel; dat doel zal hij op de volgende zet bereiken, tenzij zwart (Z) dat verhindert. In de positie die aldus ontstaat is sprake van zetdwang, dat wil zeggen, Z aan zet verliest maar W aan zet komt niet verder.

2. Bepaal op grond van de afstandsgetallen de kortste route voor W en Z tussen de (meestal twee) uiterste zetdwangposities. Ieder veld, waarvan de som van de afstandsgetallen even groot is als die op de velden die we als uitgangspunt hebben genomen, behoort tot de kortste route. De correspondentie op de kortste route kan nu worden ingevuld.

3. 1. Maak een tabel met twee onderdelen:

- a) voor W: van links naar rechts alle onbekende velden die aan een bekend veld grenzen; van boven naar beneden alle bekende velden die aan een onbekend veld grenzen. Vul op de kruispunten de onderlinge afstanden in.
- b) voor Z: van links naar rechts alle onbekende velden die aan een bekend

veld grenzen; van boven naar beneden de correspondenten van de bekende velden in a), in dezelfde volgorde. Vul op de kruispunten de onderlinge afstanden in.

3.2. Vergelijk de verticale getallenreeksen in a) en b). Komt een bepaalde reeks in beide afdelingen slechts één keer voor, dan corresponderen de bijbehorende velden.

De aldus gevonden gegevens worden aan het geheel van bekende velden toegevoegd.

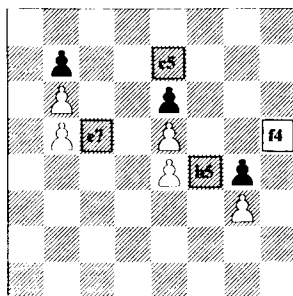
Herhaal deze stap totdat er geen nieuwe paren meer worden gevonden.

4 Controleer of het gevonden gebied niet te groot is en bereken de positie van eventuele andere corresponderende paren.

Stelling 1: Bianchetti 1925.

1. W wint, als de WK d6 of g4 (met verovering van de daar aanwezige pion) bereikt. Z kan dat nog net verhinderen, door WKc5 te beantwoorden met ZKe7 en WKf4 met ZKh5. In beide posities is er zetdwang, want met de koningen op c5 en e7 kan Z aan zet alleen met Kd7 onmiddellijk verlies voorkomen, waarna W alsnog wint door Kd4, met verovering van g4. De eerste twee paren zijn derhalve:

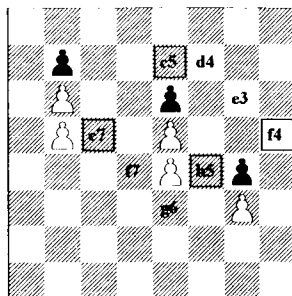
c5 f4
e7 h5

Bianchetti: na stap 1

2. Beide partijen hebben maar één kortste route tussen de gevonden posities:

c5 d4 e3 f4
e7 f7 g6 h5

Bianchetti: na stap 2

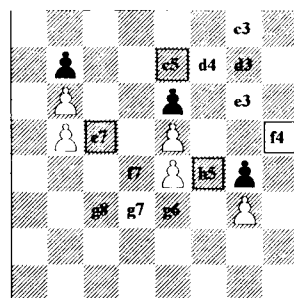
3. De eerste tabel:

W	d2	e2	c3	d3	b4	c4
c5	3	3	2	2	1	1
d4	2	2	1	1	2	1
e3	1	1	2	1	3	2

Z	d8	e8	f8	g8	d7	g7	h7	h6	g5
e7	1	1	1	2	1	2	3	3	3
f7	2	1	1	1	2	1	2	2	2
g6	3	2	2	2	3	1	1	1	1

Resultaat:

c5 d4 e3 f4 c3 d3
e7 f7 g6 h5 g8 g7

Bianchetti: na stap 3 (tabel 1)

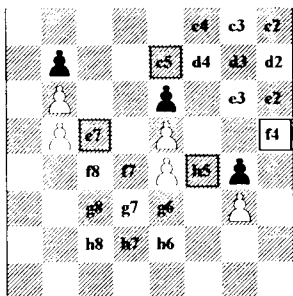
3. De tweede tabel:

W	b2	c2	d2	e2	b3	b4	c4
c5	3	3	3	3	2	1	1
d4	2	2	2	2	2	2	1
e3	3	2	1	1	3	3	2
c3	1	1	1	2	1	1	1
d3	2	1	1	1	2	2	1

Z	d8	e8	f8	h8	d7	h7	h6	g5
e7	1	1	1	3	1	3	3	3
f7	2	1	1	2	2	2	2	2
g6	3	2	2	2	3	1	1	1
g8	3	2	1	1	3	1	2	3
g7	3	2	1	1	3	1	1	2

Resultaat:

c5 d4 e3 f4 c3 d3 c2 d2 e2 c4
e7 f7 g6 h5 g8 g7 h8 b7 h6 f8

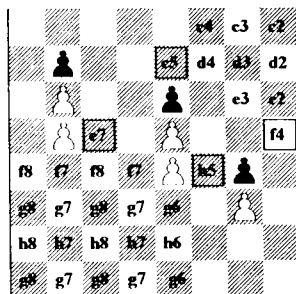

Bianchetti: na stap 3 (tabel 2)

Een derde tabel levert geen nieuwe gegevens op.

4. In de positie WKd2, ZKf7 verhindert Z weliswaar Kc3, Kd3 en Ke3, maar na Ke2! moet Z de korrespondentie opgeven. Hetzelfde geldt voor WKc3, ZKg6: W wint door Kc4! Maar in de positie WKb4, ZKf7 kan W aan zet niet winnen, terwijl Z aan zet verliest. Door steeds velden te zoeken die aan drie of meer bekende velden grenzen worden nog elf korresponderende paren gevonden, zonder dat dit overigens tot ruimtegebrek bij Z leidt. De acht niet omliggende velden bij Z blijken het exakte spiegelbeeld van de korresponderende figuur bij W. Het achterwege laten van een poging vooraf om die figuur

te vinden heeft ons in dit geval niet geschaad en ons bovendien ontheven van de plicht een definitie te geven van een dergelijke figuur.

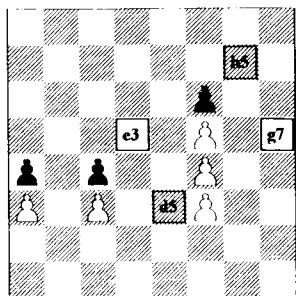

Bianchetti: na stap 4

Stelling 2: Ebersz 1930.

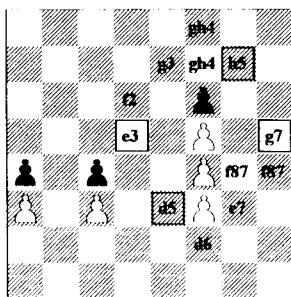
1. Na WKd4 veroverst W c4 met winst, na WKg6 of h6 verliest Z f6. Doordat h7 te ver weg is van d5 vinden we als eerste paren:

e3 h5
d5 g7

Ebersz, na stap 1

2. Op de kortste route blijken de velden g4 en h4 gelijkwaardig met f8 en f7. De ZK kan op deze velden dus nooit in zetdwang komen. Maar hij kan daar niet van profiteren om op een andere plaats aan zetdwang te ontsnappen. We kunnen deze velden in

Ebersz, na stap 2

de tabel als één geheel beschouwen. Het resultaat:

e3 f2 g3 gh4 h5
d5 d6 e7 f87 g7

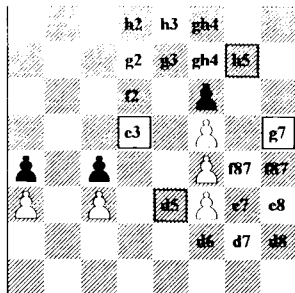
3. De eerste tabel:

W	e1	f1	g1	d2	e2	g2	h2	h3
e3	2	2	2	1	1	2	3	3
f2	1	1	1	2	1	1	2	2
g3	2	2	2	3	2	1	1	1
gh4	3	3	3	4	3	2	2	1

Z	d8	e8	g8	h8	c7	d7	h7	c6	c5
d5	3	3	4	5	2	2	5	1	1
d6	2	2	3	4	1	1	4	1	1
e7	1	1	2	3	2	1	3	2	2
f87	2	1	1	2	3	2	2	3	3

Resultaat:

e3 f2 g3 gh4 h5 g2 h2 h3
d5 d6 e7 f87 g7 d7 d8 e8

Ebersz, na stap 3 (tabel 1)

3. De tweede tabel:

W	e1	f1	g1	h1	d2	e2
e3	2	2	2	3	1	1
f2	1	1	1	2	2	1
g2	2	1	1	1	3	2
h2	3	2	1	1	4	3

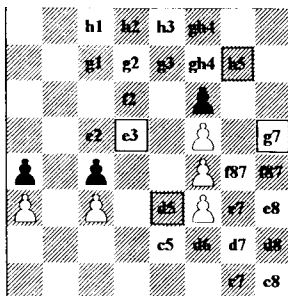
Z	c8	g8	h8	c7	h7	c6	c5
d5	3	4	5	2	5	1	1
d6	2	3	4	1	4	1	1
d7	1	3	4	1	4	1	2
d8	1	3	4	1	4	2	3

Resultaat:

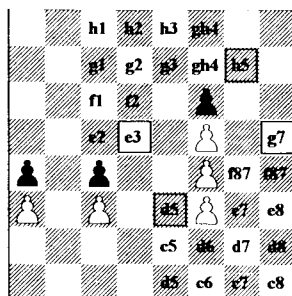
e3 f2 g3 gh4 h5 g2 h2 h3 g1 h1
e2
d5 d6 e7 f87 g7 d7 d8 e8 c7 c8
c5

Een derde tabel levert geen nieuwe gegevens op.

4. Logisch nadenken leidt tot het vinden van twee andere paren, namelijk f1:c6 en e1:d5. De korresponderende velden liggen hier slechts gedeeltelijk gespiegeld. Gelukkig hebben we ons niet bekommerd om kongruente figuren.

Ebersz, na stap 3 (tabel 2)

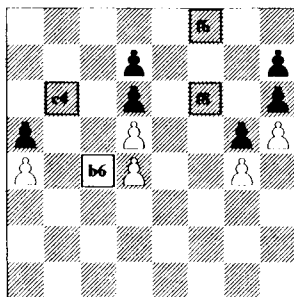

Ebersz, na stap 4

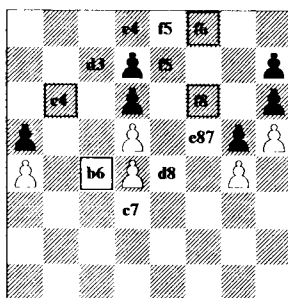
Stelling 3: Bähr 1936.

1. Om te winnen moet W a5, d7 of h7 veroveren. Hieruit volgen de zetdwangposities

c4 f6
b6 f8

Bähr, na stap 1

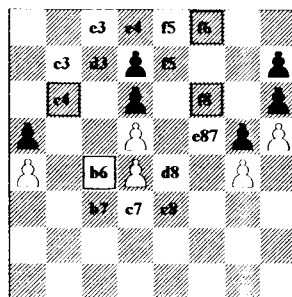
Bähr, na stap 2

2. Onderzoek van de kortste route laat zien, dat Z in het gelukkige bezit is van twee antwoorden op f5, namelijk e8 en e7. We krijgen dus:

c4 d3 e4 f5 f6
b6 c7 d8 e87 f8

3. De eerste tabel:

W	c2	d2	e2	b3	c3	e3	f3
c4	2	2	2	1	1	2	3
d3	1	1	1	2	1	1	2
e4	2	2	2	3	2	1	1

Bähr, na stap 3 (tabel 1)

z b8 c8 a7 b7 a6
 b6 2 2 1 1 1
 c7 1 1 2 1 2
 d8 2 1 3 2 3

Resultaat:

c4 d3 e4 f5 f6 c3 e3
 b6 c7 d8 e87 f8 b7 c8

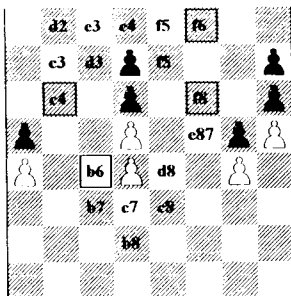
3. De tweede tabel:

w b2 c2 d2 e2 f2 b3 f3
 c4 2 2 2 2 3 1 3
 d3 2 1 1 1 2 2 2
 e4 3 2 2 2 2 3 1
 c3 1 1 1 2 3 1 3
 e3 3 2 1 1 1 3 1

z a8 b8 a7 a6
 b6 2 2 1 1
 c7 2 1 2 2
 d8 3 2 3 3
 b7 1 1 1 1
 c8 2 1 2 2

Resultaat:

c4 d3 e4 f5 f6 c3 e3 d2
 b6 c7 d8 e87 f8 b7 c8 b8

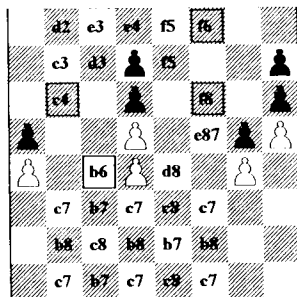

Bähr, na stap 3 (tabel 2)

Een derde tabel geeft geen nieuwe gegevens.

4. Op de bekende manier vinden we verder c2:c8, e2:b7, b3:c7, b2:b8, c1:b7, b1:c7, d1:c7, e1:c8, f1:c7, f2:b8 en f3:c7. Als de WK op de a- of f-lijn staat, hoeft de ZK slechts tussen c8 en b7 heen en weer te blijven schuiven om zijn tegenstander alle illusies te ontnemen. In deze stelling ont-

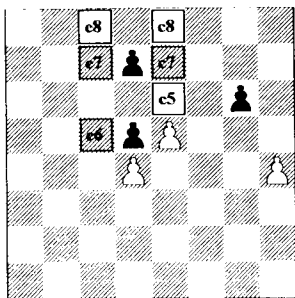
breekt een kongruente figuur, maar de methode leidt nog steeds tot het gewenste resultaat. Wij vragen ons af, wat Bailemans bedoelt met de opmerking, dat hij slechts één stelling kon vinden waarin zijn methode niet opgaat: van het tweede en derde stellings-type bestaan dozijnen voorbeelden.

Bähr, na stap 4

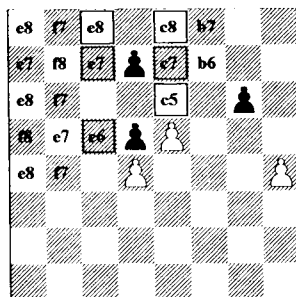
Stelling 4: Halberstadt 1938.

1. Na WKd6 is d5 niet meer te verdedigen, na WKd8 valt d7. Uit deze dreigingen volgen drie zetdwangposities, c8:e8, c7:e7 en c5:e6.

Halberstadt, na stap 1

2. De kortste route vertoont een vreemd verschijnsel: die van Z is korter dan die van W. Toch schiet Z daar weinig mee op, want op b6 valt de WK de korrespondenten van e7 en e6 aan, en Z heeft maar één veld dat aan die velden grenst, namelijk f7. In deze stelling kunnen we het beste meteen gaan redeneren, want een vergelijking van de b- en f-lijn levert niet meer op dan het paar b7:f8.

Halberstadt, na stap 2

Samenvatting

Samenvattend kunnen we stellen, dat deze methode het meest geschikt is voor stellingen waarin de kortste routes van W en Z even lang zijn. Als de kortste route van W korter is, wint W simpel; is de kortste route van Z korter, dan moeten we een beroep doen op onze intelligentie. Er zijn kleine variaties mogelijk op deze methode. De veiligste variant geeft in alle tabellen steeds alle bekende velden van W met hun korre-

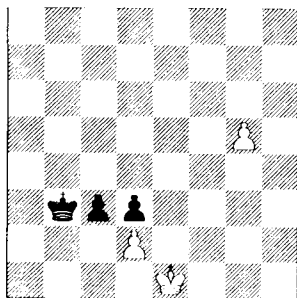
spondenten bij Z in dezelfde volgorde. De simpelste variant, het vergelijken van alle onbekende velden met alle bekende velden, leidt tot verkeerde resultaten in het derde stellingstype. De variant die we hebben besproken heeft twee duidelijke voordelen: de tabellen zijn zo kort mogelijk en het aantal met de tabellen gevonden paren kan groter zijn dan bij toepassing van de veiligste variant, maar nooit kleiner. Het

lijkt niet onmogelijk, verfijningen te bedenken die dat aantal nog groter maken, maar dat gaat ten koste van de eenvoud van de regels en leidt tot ploeteren met tabellen op een moment dat er voldoende informatie beschikbaar is om met succes te redeneren. We zijn benieuwd, of de door ons uiteindelijk gekozen variant kan worden weerlegd.

Wetenswaardigheden

door Wouter Mees

Pionneneindspelen van Kok bevat als **nr.111** een posthume eerste plaatsing van J. Selman jr: Deze studie is m.i. nevenoplosbaar, en wel omdat de g-pion op

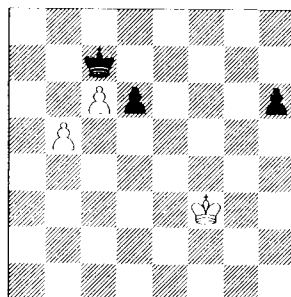

Selman: wit wint

de 5e zet zowel tot toren als tot paard kan promoveren:

1.Kd1 c2+ 2.Kc1 Ka3! 3.g6 Ka2 4.g7 Ka1 5.g8T, maar ook **5.g8P! Ka2 6.Pe7 Kb3 7.Pc6 Kc4 8.Kb2 Kc5 9.Pa5, 10.Pb3**, waarna de witte koning pion d3 in alle rust kan veroveren. Een voorbeeld van "taakverwisseling" dus: het paard alleen kan d3 niet veroveren, wel de dekking van c1 overnemen om de koning van deze taak vrij te maken.

Als **nr.149** komen wij in dit boek een bekende Kling & Horwitz tegen: (*Chess Studies* 1851) tegen:

Kling & Horwitz: wit wint

Ook deze is - naar Averbach in *Bauern-Endspiele* (nr 313) mededeelt - nevenoplosbaar:

1.Kf4 Kb6 2.Kf5 Kc7 3.Kf6 Kb6 4.Kc6 Kc7 5.Kd5 h5 6.b6+

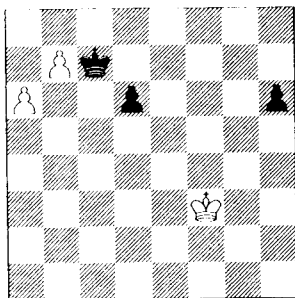
Kxb6 7.Kxd6 h4 8.c7 Kb7 9.Kd7 enzovoort.

maar ook (sneller):

2.Ke4! h5 3.Kd5 h4 (3...Kc7 4.b6+) 4.Kxd6 h3 5.c7 h2 6.c8D h1D 7.Da6 mat (1.Ablonkow). Deze matvoering maakt dat in de auteursoplossing naast 4.Ke6 ook 4.Kg6! opgaat: 4...d5 5.Kf5 h5 6.Ke5 h4 (6...Kc7 7.Kxd5) 7.Kd6 h3 8.c7 h2 9.c8D h1D 10.Da6 mat.

Wel correct is de volgende modificatie van veel latere datum:

R.K. Guy (bron?, 1951; gevonden in Euwe & Hooper: *A Guide to Chess Endings*, 1958, onder nr. 88:

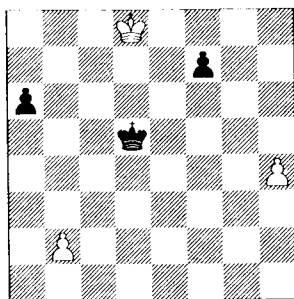

Guy: wit wint

De winst met wit aan zet gaat nu als volgt:

1.Kf4 Kb8 2.Kf5 Kc7 3.Kf6 Kb8 4.Kg6! (de enige manier om verder te komen) **4...d5 5.Kf5 h5 6.Ke5 h4 7.Kd6/Kxd5 h3 8.Kc6 h2 9.Kb6 h1D 10.a7** mat
Mogen wij dit als een voorloper van de R ti-manoeuvre beschouwen?

Van **nr.148**, T.B. Gorgiew is de bron twijfelachtig. Gorgiew zelf geeft in zijn boekje *Izbrannje Etjoedi* (1959) als bron: *Molot* 1941; doch dat kan niet juist zijn omdat het bekende compilatiewerk 1234 uit 1938 de studie al bevatte. Uit 1936 stamt blijkbaar in elk geval:

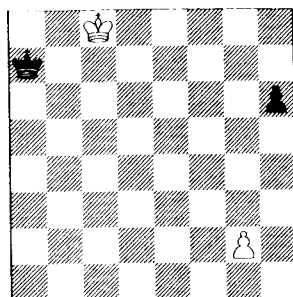

Gorgiew: wit wint

T.B. Gorgiew, 2e b.v. *Concours Leningrad Schaakclub*

1.h5 Ke6 2.h6 Kf6 3.Ke8! Kg6 4.h7 Kxh7 5.Kxf7, en nu **5...Kh6 6.Kf6 Kh5 7.Kf5 8.Kf4 Kh3 9.Kf3 Kh2 10.Kf2 Kh3! 11.b3! Kg4 12.Ke3 Kf5 13.Kd4 Ke6 14.Kc5 Ke5 15.b4** enz.

Dus eigenlijk een uitbreiding van **nr.148**. Maar de studie is volledig geanticipeerd door:

Adamson: wit wint

C.A. Adamson, *Chess Amateur*, 1915

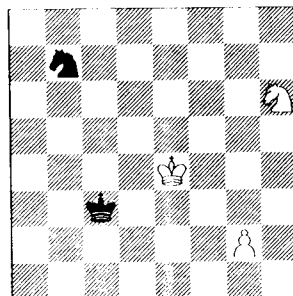
1.Kc7 Ka6 2.Kc6 Ka5 3.Kc5 Ka4 4.Kc4 Ka3 5.Kc3 Ka2 6.Kc2 Ka3 7.g3! Hetgeen al jaren lang bekend is!

5e WCCT

Zopas heeft de Tsjechische schaakbond het 5e World Chess Composition Tournament (WCCT) uitgeschreven. Het studie-thema luidt: "White wins by avoiding stalemate; the black king must be away from the edge of the board in the stalemate". Voorbeeld

Radu Voia & Virgil Nestorescu, 1/2.pr. Revista de Sah 1953
1.Kd5! Kd3 2.g4 Ke3 3.g5 Kf4 4.g6 Pd6! 5.Kxd6 Kg5 6.g7 Kf6 7.Pf5! en niet 7.g8D/T pat

Alle hens aan dek om met een complete set van drie studies mee te kunnen dingen! (is bij de vorige wedstrijd mislukt)

Inleiding

In *EBUR* 1e jaargang nummer 3 (oktober 1989) schreef ik een artikel onder bovenstaande titel. Afgezien van het voor de hand liggende voordeel van een **data-base** van eindspelstudies (anticipatie-onderzoek), en ook afgezien van de nieuwe voordelen van een **computer-database** (eenvoudige en foutloze verwerking van studies in artikelen, het maken van overzichten etc.), bedacht ik toen dat een computer-bestand nog extra mogelijkheden zou bieden.

Als voorbeeld gaf ik destijds een overzicht van de posities waarop de koningen in de beginstelling van een studie stonden, zonder daar overigens nadere (intelligente) beschouwingen over te houden. Dat artikel was zeker een primeur op dit gebied, maar nogal primitief qua opzet.

Niet alleen de statisticus kan zich verderop verkneukelen. Onlangs overpeinzde ik de gebruiksmogelijkheden van statistische gegevens van mijn computer-database voor een eindspelstudie-componist. Hoe langer ik nadacht, en hoe meer gegevens ik verzamelde, des te meer de ideeën die ik kreeg.

In dit artikel zal ik me beperken tot het materialisme, maar misschien krijgt dit artikel een vervolg met (mogelijk meer belangwekkende) andere aspecten.

Mijn hypothese is dat als een studie meer materiaal heeft, zo'n studie vaker bekroond wordt in een compositie-toernooi. Kortom materialisme in het quadraat. Dit is op het eerste gezicht een verwerpelijke idee; zegeviert dan toch niet altijd de geest over de materie? Maar ik heb een aantal geruststellende ondersteunende motiveringen. Zo is een kale studie zonder fatsoenlijke inleiding natuurlijk debet aan een slechte beoordeling. Ook zal een ingewikkeldere stelling (qua materiaal) een langer, dus misschien ook interessanter, spelverloop kennen. Verder is het effect van 'theoretische' eindspelen evident (zie resultaten).

Doel

Statistische toetsing van mijn hypothese dat studies met meer materiaal in de beginstelling vaker een prijs winnen (winnen).

Materiaal en Methode

De dataset werd verkregen uit de eindspelstudie-database van bovengetekende met 30,197 eindspelstudies in de periode van circa 1800 tot heden. Naar schatting bevat dit bestand (veel) meer dan de helft van alle ooit gepubliceerde studies.

De studies werden geclassificeerd naar winststudies (+) respectievelijk remisestudies (=), bekroond of niet (of aard van de prijs), en gerubriceerd in ver-

schillende materiaal-klassen van de beginstelling:

aantal witte pionnen (wp), aantal zwarte pionnen (zp), totaal aantal pionnen (tp), aantal witte stukken (ws), aantal zwarte stukken (zs), totaal aantal stukken (ts), totaal aantal stukken en pionnen (tsp).

Incorrecte studies (voor zover bekend), en versies/correcties werden niet meegenomen in de analyse.

Van een klasse werd telkens het gemiddelde aantal (stukken, pionnen etc) berekend, met de standaarddeviatie.

Statistische toetsing vond plaats met de Student's t-test, waarbij het aantal vrijheidsgraden indien nodig werd gecorrigeerd voor verschillen in variantie. Gezien de hypothese werd eenzijdig getoetst, met een betrouwbaarheid van 95% voor significantie, tenzij anders vermeld.

De software voor het classificeren, rubriceren en toetsen (gezien de extreem grote dataset) werd speciaal voor dit artikel geprogrammeerd door bovengetekende.

Resultaten

Op het moment van analyse telde mijn bestand 30,197 studies. Hiervan werden 11,127 studies op enigerlei wijze bekroond. In dit verband kan ik u alvast aankondigen dat ik samen met de franse studie-publicist Alain Pallier een artikel voorbereid over de

schatting van het aantal ooit gepubliceerde studies.

1. Volledige dataset

Van de totaal 30,197 studies, werden die 27,520 geselecteerd waarvan niet bekend is dat zij incorrect danwel versies zijn.

In tabel 1 zijn de resultaten van de t-toets weergegeven. Daar is voor de niet-bekroonde studies t.o.v. de bekroonde studies onderzocht of er een significant verschil in materiaal in de verschillende rubrieken is. Onder p is de kans weergegeven dat het gevonden verschil door toeval wordt

veroorzaakt. Indien p kleiner dan 0.05 is, is er een statistisch significant verschil tussen de bekroonde en niet-bekroonde studie. Indien asterisks zijn vermeld onder p, is de toevals-kans extreem laag: * = p, ** = p, *** = p, **** = p⁻⁹. De laatste, niet erg gebruikelijke, categorie is hier gebruikt, omdat onvoorstelbaar lage p's werden gevonden (tot wel 10⁻¹⁵⁰).

Afgezien van het materiaal {tp =}, zijn alle gevonden verschillen (zeer) significant. Vermeldenswaard is nog, dat in geval van de {zp =}-studies, de bekroonde studies **minder** materia-

al hebben dat de studies met prijs. In alle andere materiaal-gevallen hebben de studies met prijs meer pionnen of stukken in de beginstelling dan de niet-bekroonde studies.

Alvorens overhaaste conclusies te trekken, moet worden beoordeeld of de gevonden statistisch significante verschillen niet te wijten zijn aan een andere variabele (een zogenaamde 'confounder').

In dit geval weet ik zeker dat er sprake is van 'confounding'. In het bestand zijn namelijk ook theoretische eindspelen aanwezig. Deze karakteriseren zich

Tabel 1: Materiaalverhouding van een studie in relatie tot de bekroning: volledige dataset (n = 27,520).

mat	geen prijs			prijs			t-toets	
	gem	s	n	gem	s	n	t	p
wp +	1.641	1.586	11792	1.919	1.753	6417	-10.6	****
wp =	1.586	1.520	4594	1.752	1.527	4699	-5.25	***
zp +	1.885	1.713	11792	2.305	1.760	6417	-15.5	****
zp =	1.981	1.650	4594	1.877	1.677	4699	3.01	*
tp +	3.526	2.877	11792	4.224	2.981	6417	-15.3	****
tp =	3.567	2.688	4594	3.629	2.663	4699	-1.12	0.13
ws +	1.545	0.951	11792	1.837	0.969	6417	-19.6	****
ws =	1.392	0.923	4594	1.714	0.930	4699	-16.8	****
zs +	1.176	0.917	11792	1.464	0.962	6417	-19.6	****
zs =	1.509	1.137	4594	1.964	1.095	4694	-19.6	****
ts +	2.721	1.612	11792	3.301	1.620	6417	-23.1	****
ts =	2.901	1.757	4594	3.678	1.665	4699	-21.9	****
tsp +	6.247	3.152	11792	7.526	3.110	6417	-26.4	****
tsp =	6.468	3.046	4594	7.307	2.887	4699	-13.6	****

(gem = gemiddeld aantal pionnen/stukken, s = spreiding, n = aantal studies)

door het feit dat zij nooit be kroond worden als artistieke studie, en over het algemeen extreem weinig materiaal bevatten. Dat leidt dus hier tot overschatting van het effect van de materiaalverhouding op de bekroning.

Het is echter goed mogelijk de gegevens zodanig te stratificeren dat deze 'confounder' geëlimineerd wordt (exclusie). Zie hiertoe de volgende twee paragrafen.

dataset van Schakend Nederland

Mijn bestand bevat meer dan 99% van alle studies uit *Schakend Nederland*, in hele periode waarin dit blad bestaat onder deze naam (1960-1993). Mogelijk is een zeer klein, en daarom verwaarloosbaar, aantal theoretische eindspelen gepubliceerd. Naast het elimineren van deze 'confounder' is een neveneffect dat ook een andere 'confounder' wordt ondervangen. Als samensteller van een dergelijke database ben je toch grotendeels aangewezen op de secundaire bronnen. Daarmee introduceer je bias

ten gevolge van het doel van deze bronnen. Dat is bijv.: bekroonde (beste) studies (bijv. EG), biografie (overdaad aan studies van bepaalde componisten; denk hier met name aan de boeken van Rinck i.v.m. uitputtende onderzoek van een meestal simpele materiaalverhouding en de enkele behaalde prijzen), periode enz.

Het nadeel van deze aanpak kan zijn dat een toernooi jarenlang een klein aantal of zelfs één arbiter heeft, met een persoonlijke voorkeur. Hierdoor kan logischerwijs ook vertroebeling van de resultaten optreden.

Tabel 2: Materiaalverhouding van een studie in relatie tot de bekroning: Studies uit Schakend Nederland (n = 885)

mat	geen prijs			prijs			t-toets	
	gem	s	n	gem	s	n	t	p
wp +	1.609	1.797	547	1.853	1.905	211	-1.50	.055
wp =	1.775	1.555	191	2.035	1.510	143	-1.54	.063
zp +	2.250	1.878	340	2.327	1.789	211	-.487	.315
zp =	1.906	1.692	191	1.958	1.740	143	-.273	.392
tp +	2.824	2.366	340	2.953	2.334	211	-.627	.265
tp =	2.895	2.013	191	3.126	2.109	143	-1.01	.157
ws +	1.950	1.056	340	2.128	0.999	211	-1.99	.024
ws =	1.644	1.041	191	1.811	0.971	143	-1.51	.066
zs +	1.420	1.023	340	1.640	0.907	211	-2.63	**
zs =	1.880	1.134	191	2.175	0.959	143	-2.57	**
ts +	3.291	1.760	340	3.725	1.607	211	-2.97	**
ts =	3.476	1.815	191	3.860	1.582	143	-2.06	*
tsp +	7.229	3.584	340	7.948	3.492	211	-2.32	.010
tsp =	7.204	3.094	191	7.979	3.080	143	-2.27	.012

(gem = gemiddeld aantal pionnen/stukken, s = spreiding, n = aantal studies)

Gezien de veel kleinere aantallen in deze dataset komt het minder vaak voor dat het gevonden verschil tussen be kroonde studies en niet-bekroonde studies statistisch significant is. Wel is er in elke klasse sprake van een hogere materiaalverhouding in de be kroonde studies, zodat ook in de niet-significante gevallen toch

van een trend gesproken kan worden.

Opvallend is het feit dat in *Schakend Nederland* extra pionnen in een studie niet significant vaker leidt tot een gunstige beoordeling. Verder geldt hetzelfde voor witte stukken i.g.v. remise-studies (hetgeen niet helemaal

onlogisch is!), maar de klasse {ws+} is nog juist significant. Wel is de invloed van extra zwarte stukken duidelijk significant (de klassen {zs+}, {zs=}, {ts+} en {ts=}, alsmede {tsp+} en {tsp=}).

3. hoogte van de prijs

Tabel 3: aantal be kroonde studies

opdracht	prijs	hm	c	totaal
winst	2901	2032	1489	6422
remise	2015	1536	1154	4705

Tabel 4: Materiaalverhouding van een studie in relatie tot de hoogte van een be krooning (n=11,127).

mat	p/hm		hm/c		p/c	
	Û	p	Û	p	Û	p
wp +	+ .030	0.28	+ .049	0.20	+ .079	0.079
wp =	- .001	0.49	+ .092	0.057	+ .093	0.050
zp +	+ .070	0.084	+ .015	0.40	+ .085	0.067
zp =	- .049	0.19	- .101	0.060	- .150	0.008
tp +	+ .100	0.12	+ .064	0.26	+ .164	0.040
tp =	- .050	0.29	- .008	0.47	- .058	0.28
ws +	+ .097	**	+ .042	0.10	+ .139	***
ws =	+ .133	**	+ .031	0.20	+ .164	***
zs +	+ .085	*	+ .061	0.031	+ .146	***
zs =	+ .123	**	+ .066	0.059	+ .199	***
ts +	+ .210	***	+ .103	0.030	+ .313	****
ts =	+ .166	***	+ .096	0.068	+ .362	***
tsp +	+ .198	**	+ .167	0.052	+ .549	***
tsp =	+ .216	*	+ .089	0.21	+ .305	*

(p/hm: t-toets tussen prijs en eervolle vermelding, hm/c: t-toets tussen eervolle vermelding en bijzonder vermelding, p/c: t-toets tussen prijs en bijzondere vermelding, Û = materiaalverschil)

Het uitsluiten van het effect van theoretische eindspelen kan ook worden gedaan door te toetsen of er tussen de verschillende niveau's van bekroningen significante verschillen in materiaal-samenstelling van de beginstelling zijn.

Ik onderscheid hier prijs-winnaars, eervolle vermeldingen en bijzondere vermeldingen. Studies die niet werden bekroond vormen geen aparte klasse, vanwege het genoemde effect van theoretische eindspelen.

Zeer opvallend is dat bij de hoger bekreunde studies er meer stukken op het bord staan in de beginstelling. Het aantal pionnen doet er niet veel toe, bij remise-studies geeft dit soms zelfs een lagere prijs.

Discussie

U zult zich terecht afvragen wat u met deze rijstebrij aan getallen in de praktijk moet.

Laten we eerst even vaststellen dat mijn hypothese dat studies met meer materiaal vaker een prijs winnen op basis van de statistische analyses in dit artikel niet verworpen kan worden, integendeel! Misschien is een nauwkeurigere formulering echter wel op zijn plaats: 'Bekroonde studies hebben meer materiaal in de beginstelling', omdat voorlopig een causaal verband tussen 'meer materiaal' en 'hogere prijs' ontbreekt. Sterker nog, de algemene opgetogenheid m.b.t. miniatuur-studies pleit niet voor mijn voorheen geformuleerde hypothese. Waarschijnlijk is er toch een 'confounder' in het spel: 'spel'. Het is niet vreemd te veronder-

stellen dat studies met veel spel vaker een prijs zullen winnen, en dat voor meer spel i.h.a. meer materiaal noodzakelijk is.

Natuurlijk kan deze confounder ook geëxcludeerd worden, als we bijvoorbeeld aan zouden nemen dat een goede parameter voor 'spel' het aantal zetten is. Daarover mogelijk in een later artikel meer.

Met de gevonden soms uiterst significante verschillen van vaak maar 0.1 pion (door de grote dataset) kan u in de praktijk niet echt veel. Ik zie hopelijk niet in de nabije toekomst allerlei studies verschijnen waarin deze of gene een paar extra pionnetjes op het bord heeft gezet om de kans op een prijs te verhogen.

Dan heeft u het niet helemaal goed begrepen. Een nauwgezette statistische analyse van allerlei parameters van de studies kan echter wel degelijk bruikbare gegevens voor de componist (die het winnen van een prijs belangrijk vindt) opleveren. Denk bijvoorbeeld aan het simpele verschil tussen remise- en winst-studies. Misschien geeft 'men' in een bepaalde tijdschrift duidelijk de voorkeur aan winststudies bij het toekennen van de prijzen.

Het is relatief eenvoudig om, zoals in paragraaf 2 is gedaan voor *Schakend Nederland*, dezelfde overzichten te maken van andere studie-toemooien.

De statistiek van de eindspel-studie is nog een braakliggend terrein. Ik denk aan mogelijkheden als een analyse van niet alleen het materiaal, maar ook de zetten. Bekijk voor elk stuk het aantal zetten dat er mee gedaan

wordt; speelt men vooral aan de rand of in het centrum. Waar staan de koningen? Wordt er niet al te veel schaak gegeven?

Het moet uiteindelijk mogelijk zijn om voor een bepaalde studie een gefundeerd advies te geven naar welk tijdschrift deze gestuurd moet worden, of om bijvoorbeeld te kiezen welke versie de meeste kans op een prijs maakt.

Waarschuwing

Tot mijn grote schrik realiseer ik me pas nu waartoe dit kan leiden: als men met statistiek voor de componist kan vaststellen wat de 'beste' (mooiste) studie is, dan moet dat ook kunnen voor een arbiter. Nou, dat is nog niet zo geweldig erg. Subjectiviteit is toch niet het ideaal? Zo zou het mij niet verbazen als er een significant grotere kans blijkt te zijn om in een tijdschrift van het eigen land een prijs te winnen....

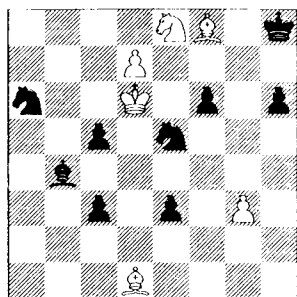
En het kan natuurlijk nog erger: als de computer 'weet' wat de beste studie is, dan moet die 'm' ook kunnen 'componeren'. De andere randvoorwaarden (wit moet maar op één manier kunnen winnen, plagieren mag niet, etc.), beheerst 'ie waarschijnlijk nu al beter dan de menselijke componisten.

Het zou toch wel de definitieve doodsklap voor het schaken zijn als de computer ons artistieke vakgebied gaat beheersen. Kunstmatige Intelligentie, ala, maar Kunstmatige Kunst? Kortom, vertelt u het niet verder.....?

Reconstructie

door René Olthof en Harold van der Heijden

Op de voorjaarsbijeenkomst van ARVES in Delft, tijdens het roemruchte onderdeel 'componisten showen eigen werk', verraste Gijs van Breukelen de aanwezigen met een prachtige studie:

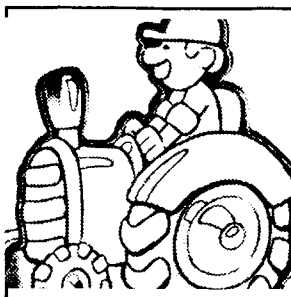

1) Van Breukelen: wit wint

1.Lg7+ Kg8! (1...Kh7 2.Lc2+ Kg8 3.Pxf6+ Kxg7 4.Ph5+) **2.Pxf6+!** (2.d8D? Pf7+ 3.Ke6 Pxd8+ 4.Kxf6 c2 5.Kg6 Lc3!) **2...Kxg7 3.Ph5+ Kg6 4.Lc2+! Kxh5 5.d8D! Pf7+ 6.Ke6 Pxd8+ 7.Kf5 c2 8.Le4 e1P 9.Ld5 c2 10.Le4 c1P 11.Lb5 Pc7 12.La4** en mat is onvermijdelijk.

Volgens Gijs heeft hij deze studie zo'n twintig jaar geleden gecomponeerd, maar nooit naar een studietoernooi ingezonden. In plaats daarvan had hij hem alleen aan enkele studievrienden (waaronder Gerard Rol) laten zien.

Onmiddellijk kwam er een reactie uit de zaal, van databankmaginaat Harold. 'Hoezo nooit ge-

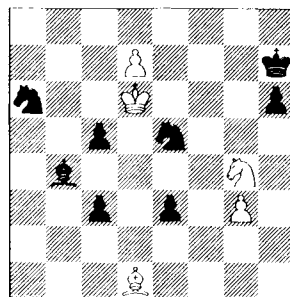

publiceerd? Deze studie komt mij bekend voor en ik weet dat hij van jou is. Ergo, hij zit in mijn verzameling. Hoe kan dat nou?' Thuis gekomen snel een poging ondernomen om het mysterie op te lossen. Wat blijkt? Aldoende wordt het alsmaar groter en groter.

Onze reconstructie begint eind jaren zeventig. In *De Klokketoren*, het cluborgaan van schaakclub Strijdt Met Beleid (SMB) uit Nijmegen, verschijnt een artikel van de hand van redakteur Albert Voragen.

'...Zoals gezegd, eerder in dit blad, liet Jules Welling ons twee problemen zien. Michael Tal had ze alle aanwezigen in Baguio City laten zien en er iedereen mee verbaasd. Van het schitterendste probleem van deze twee vinden we dat we daar aparte aandacht aan moeten schenken en niet onder mogen laten gaan in een rubriek. Vooral ook omdat het bijbehorende verhaal al even schitterend is! Dat verhaal is:

In de dertiger jaren werd de partij Grigoriev - Güfeld (niet de bekende) gespeeld. In de volgende diagramstand gaf wit de partij op. Iedereen vond dat redelijk en ook zeer geloofwaardig!! Op één na...

2) Grigoriev - Güfeld

Op één na dus. Een boer uit de Oekraïne, die de partij in 64 had gezien, wilde niet geloven dat wit verloren stond. Integendeel!!

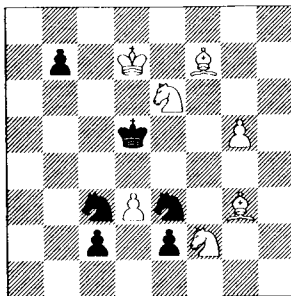
Wit stond gewonnen!!, was zijn oordeel. Hij plakte bovenstaande stelling voorop zijn traktor, en plakte de stelling twee maal op een nieuwe traktor! ("Traktoren vergaan, maar schaakproblemen blijven bestaan", moet hij gedacht hebben). Na twintig(!) jaren turen op deze stelling had hij de oplossing. (Dus geneert U zich niet als u tot het volgende nummer op de oplossing moet wachten.) Hij zond de oplossing naar 64, waar deze als niet-deugend verdween in het archief: "voor als er komkommertijd is".

Wel die brak enkele jaren later aan en Tal dook in dat archief en stootte op de oplossing van de Oekraïense boer op zijn traktor en realiseerde zich dat "geniaal" een nog veel te zwakke term was. Enfin studeert u maar even op dit probleem. En wilt u het persé zelf oplossen, laat ons dat dan even weten, dan krijgt u het volgende nummer niet, maar wél een extra diagram om voorop de fiets te monteren. (Het dashboard lijkt ons wat te gevaarlijk.)

De bron van dit alles is dus Jules Welling en hij had het van niemand minder dan oud-wereldkampioen Michael Tal. Welling, die als journalist regelmatig de toptoernooien in de wereld bezoekt, heeft met de stelling (en bijbehorend verhaal!) veel succes in perskamers. Na het Interpolistoernooi van 1991 maakt hij er een verhaal van voor de Zwitserse weekblad *Die Schachwoche*. Na Linares 1993 verschijnen er soortgelijke verhalen in de Spaanse pers. In *Jaque* (352) is de partij veranderd in Tsjigorin-Tarrasch, Sint Petersburg 1914 en komt de boer ('gran admirador de Chigorin') plotse-ling uit Georgië. In de rubriek Finales Artísticos laat *Ocho X Ocho* (137) het verhaal weg maar in ruil geeft de redakteur nadere informatie omtrent de herkomst van deze 'sensacional estudio'. Allereerst wordt melding gemaakt van het feit dat de stelling zonder aanduiding van auteur en bron als nummer 4764 voorkomt in de studieverzameling van ChessBase en voorts dat Roycroft in *EG* 102 (juni 1991) deze mysterieuze studie eveneens gepubliceerd heeft met een verzoek om nadere informatie.

Verder zoeken in *EG* levert op dat grootmeester Jonathan Spielman de studie in 1989 heeft gebruikt als kerstopgave in de *Sunday Correspondent*, zij het dat het witte paard van g4 verhuisd is naar g8.

Maar daarmee zijn we er nog niet. Harold's databank geeft als bron *Schakend Nederland* 1990/3 (hoezo nooit gepubliceerd, Gijs?) en een handgeschreven aantekening bij het artikel in de Klokketoren leidde ons naar *Schaakbulletin* (148), maart 1980, waar mediagigant Hans Böhm de studie op verzoek van een brievenschrijver uit België afdruckt in zijn Eindspelrubriek. We ontwaren op bladzijde 200 wederom een andere versie. Het witte paard staat op g4, maar het zwarte is opeens van g5 gesprongen naar e5. De oplossing blijft uiteraard hetzelfde. Böhm's slotopmerking 'Ik weet niet wie deze studie gemaakt heeft.' komt inmiddels ook bekend voor. Zijn vriend Tim Krabbé stootte bij het opzoeken op twee thematische pendanten

3) Siers: wit wint

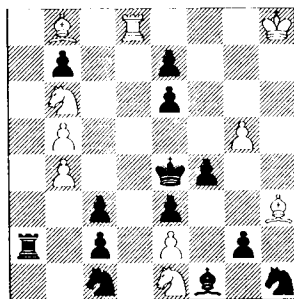
Siers; bron?

wit speelt en wint

1.Ld6! (dreigt 2.Pc5+ Kd4 3.Pb3 mat; dus) **1...c1P** **2.g6** (dreigt

2.Pg5+ Kd4 3.Pf3 mat) **2...e1P** **3.Lg8** (alhoewel 3.g7 ook kansrijk lijkt!) en mat in 2.

A. Feoktistov; bron?
wit speelt en wint

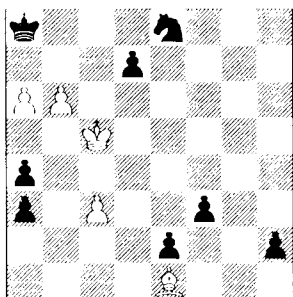
4) Feoktistov: wit wint

1.Tf8 **Pxe2** **2.Lg4** **g1P** **3.Lxe6** **Phg3** **4.Lc4** **c1P** **5.Ld5+** **Kd4** **6.Tc8**

Tegenwoordig gaat dat zoeken naar voorgangers wat makkelijker. Naar aanleiding van vermelding van het 'tractor-probleem' in *En Passant* (29.7), het clubblad van schaakclub Groningen (alwaar onze nieuwe secretaris Harm Benak enkele originele studies publiceerde!), werd natuurlijk de Groningse redactie verblijd met een artikelje over verwante studies door bovengetekenden. Dat werd in twee delen gepubliceerd, en wij nemen dat hier grotendeels over:

In de studiedatabase vonden wij verschillende studies aan waarin meerdere zwarte paardpromoties een mat proberen te verhinderen. In de studie van Van Breukelen is het aanvallende stuk een loper; ook in de volgende studies is dat het geval:

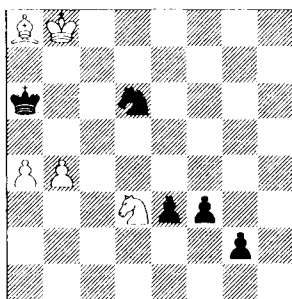
E. Pogosjants; Zarya 1979
wit speelt en wint

5) Pogosjants: wit wint

1.b7+ (1.Lg3? d6+ 2.Kc6 e1D
3.Lxe1 f2) 1...Ka7 2.Lg3 d6+
3.Kc6 h1P 4.Lh4 e1D 5.Lxe1 f2
6.Ld2 f1P 7.Lg5 a2 8.Ld8 a1D
9.Lb6+ Kxa6 10.b8P mat

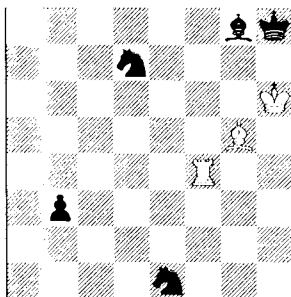
I. Roiko; eervolle vermelding
Kiev-1500 Trn, *Konsomolskaja*
Znamja, 1982
wit speelt en wint

6) Roiko: wit wint

1.Pc5+ Kb6 2.Pd7+ Ka6 3.Lxf3
g1P 4.Lh5 e2 5.Lg6 e1P 6.Pc5+
Kb6 7.a5+ en wint

P. Massinen; 3e vermelding
Bent (!) Jub Trn, *EG*, 1989
wit speelt en wint

7) Massinen: wit wint

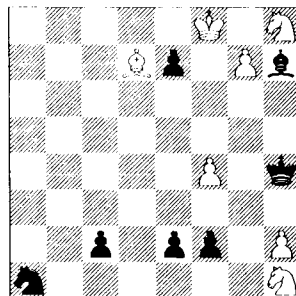
1.Tf8 (1.Td4? Pf3 2.Txd7 Pxd5
3.Kxg5 Le6 4.Te7 Lc4 5.Kh6
Kg8; 1.Te4? Pf3 2.Lc1 Lf7 3.Tg4
Pde5 4.Lb2 Le6 5.Tg3 Ld5)
1...b2 (1...Pxf8 2.Lf6+) 2.Le3
(2.Tb8? Pf3; 2.Ld2? b1P 3.Le3
(3.Lc1 Pd3) 3...Pd3 4.Ld4+ P7e5
5.Te8 Pd2 6.Txe5 Pf3) 2...Pc2
(2...Pf3 3.Txf3 Le6 4.Tg3) 3.Ld2
b1P 4.Lc1 Pc3 5.Lb2 Pd4
6.Lxc3 Pe5 7.Te8 (7.Lxd4?)
7...Pf5+ 8.Kg5 Kh7 (8...Ph6
9.Lxe5+ Kh7 10.Te7+ Pf7+
11.Kf6 (11.Kh5?) 11...Kh6
12.Lf4+ Kh5 13.Kg7) 9.Txe5
Ph6 10.Te4 Pf7+ 11.Kf6 Ph6
12.Th4 Lb3 13.Ld2

Deze studie is echter incorrect
wegens; 1...Pf3! 2.Lc1 (2.Txf3
Ld5 3.Te3 Kg8 4.Te8+ Pf8 5.Td8
(5.Te7 Pe6 6.Lc1 Kf8 7.La3
Kg8! (7...b2? 8.Txe6+ Kf7
9.Tb6) 8.Kg6 Pf4+ 9.Kf5 Pd3
10.Td7 Lc4) 5...Le4 6.Le7 Kf7
7.Lxf8 b2 8.Tb8 Ld3) 2...b2
3.Lxb2+ P7e5 4.La1 Pf6! 5.Txf6
Pg4+ 6.Kg6 Lh7+!

Natuurlijk gaat hetzelfde thema
(misschien zelfs nog wel
mooier!) ook op als een paard het
aanvallende stuk is.

In het eerste voorbeeld een com-
binatie van een dreigend paard-
mat, en een serie loperzetten:

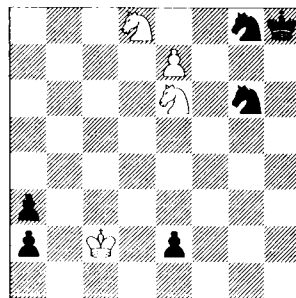
**C. Bent; 2e vermelding Hon-
gaarse Schaakbond; Magyar**
Sakkelet, 1972
wit speelt en wint

8) Bent: wit wint

1.g8D (echter nevenoplosbaar:
1.Pg6+ Lxg6 2.g8D f1D 3.Dh8+
Lh5 en nu 4.De5!) 1...Lxg8
2.Pg6+ Kh5 3.Kg7 e6 4.h3 f1P
5.Lc6 e1P 6.Lb5 c1P 7.Lxf1

De volgende twee studies (ver-
sies) van Gogberashvili zijn
prachtige voorbeelden waarin
hele kuddes paarden elkaar
proberen af te troeven!

9) Gogberashvili: wit wint

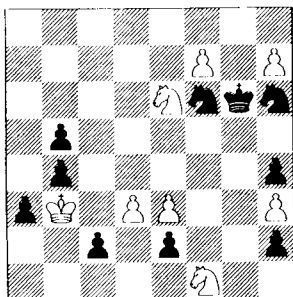
M. Gogberashvili; 1e prijs 'All-union Team Champ USSR', 1975

wit speelt en wint

(zie diagram vorige pagina)

1.Pf7+ Kh7 2.e8P! e1P+!
(2...e1D 3.Peg5 mat; 2...a1P+
3.Kd2 Pb3+ 4.Ke1) **3.Kb3 a1P+!**
(3...Pf3 4.Kxa2) **4.Ka2 Pf3**
5.Kxa1 a2 6.Kxa2 Pe1 (6...P8e7
7.Pf6 mat; 6...Pgh4 7.Pf8 mat)
7.Peg5 mat

M. Gogberashvili; 2e prijs Jub Trn *Kommunist*, 1976
wit speelt en wint

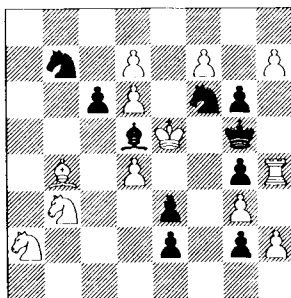
10) Gogberashvili: wit wint

1.h8P+ (1.f8D? c1P+ 2.Kc2 b3+ 3.Kd2 (3.Kb1 a2+ 4.Ka1 b2+ 5.Kxb2 Pxd3+ 6.Kxa2 exf1D) 3...exf1P+ 4.Kc3 (4.Ke1 Pxd3+ 5.Kd1 h1D; 4.Kd1 Pxe3+ 5.Kd2 h1D; 4.Kc3 Pd5+ 5.Kd4 Pf5+ 6.Kc5 Pxd3+ 7.Kc6 h1D) 4...Pd5+ 5.Kd4 Pf5+ 6.Kc5 Pxd3+ 7.Kc6 h1D; 1.f8P+? Kf7 2.h8D c1D 3.Dg7+ Ke8 4.Pc7+ Dxc7 5.Dxc7) 1...Kh5 (1...Kh7 2.f8D; 1...Kf5 2.Pd4+ Ke5 (2...Kg5 3.f8D) 3.Pg6+ Kd5 4.Pf4+ Ke5 5.f8D c1D 6.De7 mat) 2.Pg7+ (2.Pf4+? Kg5 3.f8D c1D 4.Dg7+ Kf5 5.Dg6+ Ke5 6.d4+ Kd6 7.Dxf6+ Kd7 8.De6+ Kd8) 2...Kg5 3.f8P (3.Pxh2? Pxf7) 3...c1P+ 4.Kc2 b3+ 5.Kb1 (5.Kd2 Pe4+) 5...a2+ 6.Ka1

(6.Kb2? Pxd3+ 7.Ka1 b2+ 8.Kxa2 b1D+ 9.Kxb1 exf1D+) **6...b2+ 7.Kxb2 Pxd3+ 8.Kxa2 Pc5 9.Pxh2 e1P (9...e1D 10.Pf3 mat) 10.Kb1 b4 11.Ka2 b3+ 12.Kb1 b2 13.Ka2 b1D+ 14.Kxb1**

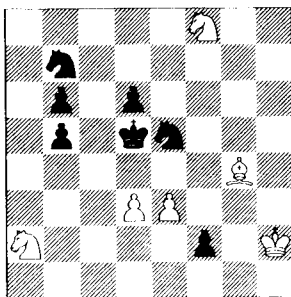
O. Kaila; 2e eervolle vermelding Finnish Chess Problem Society, 1976

wit speelt en wint

11) Kaila: wit wint

1.f8P (1.Pc5? Pxc5 2.dxc5 Pxd7+ 3.Kd4 g1D 4.h8D Dd1+ 5.Kxe3 e1D+ 6.Lxe1 Dxe1+ 7.Kd3 Pxc5+ 8.Kc2 Le4+ 9.Kb2 Db1+ 10.Ka3 Db3+) 1...Pd8 2.h8P g1P 3.Pd2 e1P 4.Pe4+ Lxe4 5.Pe6+ Pxe6 6.Pf7 mat

12) Letzelter: wit wint

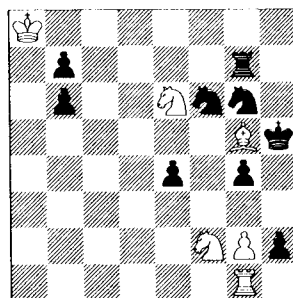
J. Letzelter; 6e eervolle vermelding Roycroft Jub Trn, *EG*, 1978

wit speelt en wint

(zie diagram vorige kolom)

1.Le6+ Kc6 (1...Kc5 2.d4+ Kc6 3.Kg2) 2.Pb4+ Kc5 (2...Kc7 3.Kg2) 3.Pa6+ Kc6 4.d4 f1P+ (4...Pc5 5.Pb4+ Kc7 6.Kg2) 5.Kg1 (5.Kh3? d5) 5...Pxe3 6.d5+ Pxd5 7.Ld7+ Pxd7 8.Pe6 Een prachtige tempodwangstelling!!

A. Grin; 1e prijs Birnov Mem Trn; *Molodoj Lenins*, 1985
wit speelt en wint

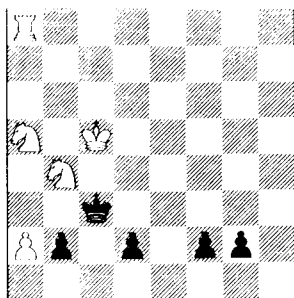

13) Grin: wit wint

1.Th1 (1.Pxg7+? Kxg5; 1.Lxf6? hxg1D) 1...Tg8+ 2.Ka7 (2.Kxb7? g3 3.Txh2+ gxh2 4.g4+ Pxg4 5.Pxe4 h1D) 2...g3 3.Txh2+ gxh2 4.g4+ Pxg4 5.Pxe4 h1P 6.Kxb6 Tb8 (6...Pe7 7.Pf6 mat; 6...Pgf2 7.Pf6 mat; 6...Phf2 7.Pg3 mat) 7.Pg7 mat

Tenslotte nog twee studies waarin witte torenmatdreigingen uiteindelijk de vele zwarte paarden op de knieën krijgen. De eerste wat geknutseld; de tweede kristalhelder!

(de eerste studie is de stelling van Feokstikov: zie diagram 4)

133) Bent: wit wint

C. Bent; 3e prijs *The Problemist*, 1972

wit speelt en wint

1.Pc4 b1P 2.Th8 g1P 3.Te8 d1P 4.Tf8 Pd2 5.Pxd2 Kxd2 6.a4 Ke2 7.Pc2 Pf3 8.Pd4+ Pxd4 9.Kxd4 Pb2 10.a5 Pa4 11.Kc4 en wint

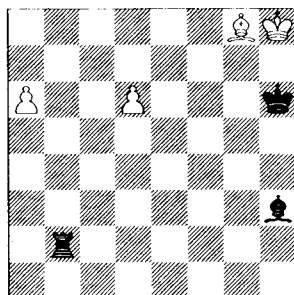
Onze speurtocht langs de bronnen van het tractorprobleem heeft wel veel vragen opge-

leverd, maar weinig antwoorden. Misschien moeten Jules Welling of componist Gijs van Breukelen himself zich ter zake maar eens uitlaten. Hoewel. Er zit ook wel iets in Karpov's antwoord tijdens het Interpolistoermooi in Tilburg 1991 op de vraag of het verhaal van de Georgische boer authentiek was: 'Het verhaal is mooi. Waarom zouden we het verpesten met de Waarheid?'

Jurassic Park

door **Ed van de Gevel**

Interferentie-offers zijn de dinosaurussen onder de eindspelstudietheema's, studies waarin wit wint door het gebruik van een interferentie-offer zijn er dan ook legio. Van de oudste interferentie die ik thuis kon terugvinden is eerder een dinosaurustand, dan een hele dinosaurus. (En waarschijnlijk ook een bewijs van het feit, dat mijn verzameling verre van compleet is.)

Rinck: wit wint

Rinck (1906)

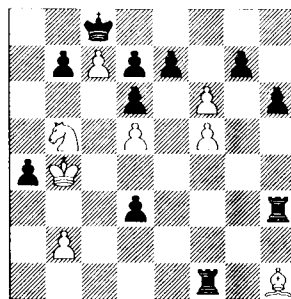

wit wint door: **1.a7 Lg2 2.d7 Td2 3.Ld5** Verdere uitleg lijkt mij overbodig

De liefhebbers van problemen zullen er terecht - op wijzen, dat er al eerder veel mooiere problemen rond dit thema waren gemaakt. Maar voor de simpele partijschaker, waar ik mijzelf ook toe reken, is die extra eis van mat in n zetten nu net onverteerbaar.

Een ware tyrannosaurus rex is wel de volgende van Marwitz (1961), wit offert maar liefst 5 keer zijn

loper op het snijpunt van zwarts torenlijnen:

Marwitz: wit wint

Wit wint met: **1.Ka5** en nu:

- a) **1... Th2 2.fxg7 Tg1 3.Lg2**
- b) **1... Th4 2.fxe7 Te1 3.Le4** of
- c) **1... d2 2.Lf3**
- c1) **2... d1D 3.Lxd1 Th2 4.fxe7 Te1 5.Le2**
- c2) **2... d1D 3.Lxd1 Th4 4.fxg7 Tg1 5.Lg4**

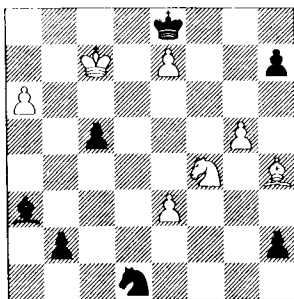
En wat gebeurt er als zwart de looper slaat, bijvoorbeeld:

c3) 2...Thxf3 3.f7 Txf5 4.Kb6 en 5.Pa7 mat

c4) 2...Txf3 3.Kb6 Tb3 4.f7 en 5.f8d mat

Op de andere momenten gaat het soortgelijk.

Terwijl de volgende vanwege het vreedzame karakter eerder een bron-tosaurus is:

Dobrescu: remise

Dobrescu (1982):

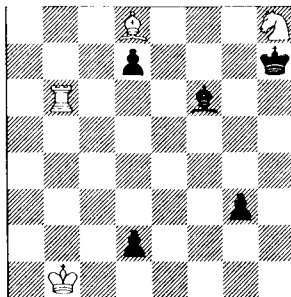
Na 1.g6 b1D 2.g7 Da2 3.a7 h1D 4.Pd5 Dhh2+ 5.Pf4 Dh1 6.Pd5 Dah2+ 7.Pf4 Dgh1 8.Pg2 Dhh2+ 9.Pf4 Dhh1 10.Pg2 Dgh2+ 11.Pf4 Da2 12.Pd5 hebben we alle zwarte pogingen gehad. Remise dus.

Wat er gebeurt als zwart het witte paard neemt, moge na het voorafgaande duidelijk zijn.

In het begin van de jaren 80 - ik kende de studie van Dobrescu toen nog niet - vroeg ik mij af of er geen remise-studie met een interferentie-thema te maken was. Of om in de beeldspraak van dit artikel te blijven: Ik broedde op een dinosaurus-ei. Ik dacht hierbij aan het volgende: omdat het offer alleen werkt als het geofferde materiaal niet met schaak kan worden genomen, zijn er vele velden onbetreedbaar geworden voor de koning van de offerende partij. Dit moet toch tot een "eeuwig-schaak" motief kunnen leiden. De snelste manier om er achter te komen of zoiets al eens ge-

maakt was, leek mij zelf een studie te maken met dit thema en dan maar horen welke anticipaties er zijn.

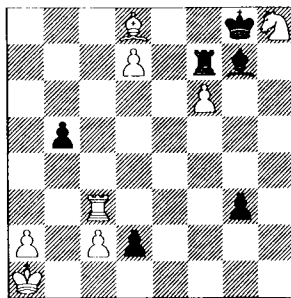
Helaas moet hiervoor de studie wel eerst geaccepteerd worden voor publicatie en dat is verre van eenvoudig. De eerste versie van mijn eigen dinosaurus werd als te klein en te simpel beschouwd:

Van de Gevel: remise

Remise na: 1.Td6 g2 2.Lb6 Ld4 3.Txd7+ en de zwarte koning kan niet aan de schaakjes ontsnappen.

Jaren later kwam het tot de volgende versie, waarin er enige inleidende offers zijn toegevoegd. Echter deze dinosaurus blijkt te lijden aan de ziekte die incorrectheid heet:

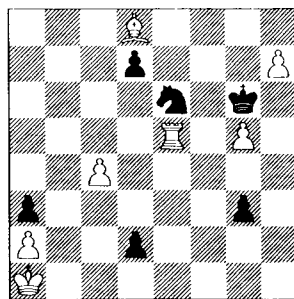
Van de Gevel: remise

Remise na: 1.Td3 g2 (1...Txf6 2.Lxf6 Lxf6 3.Kb1 g2 3.d8D Lxd8

4.Txd8 Kg7 5.Txd2 g1D 6.Kb2 Dg7 7.Kb1) 2.Lb6 Lxf6 3.Kb1! Txd7 4.Txd7 Ld4 5.Td8 en weer kan zwart niet aan de schaakjes ontsnappen, bijvoorbeeld: 5...Kh7 6.Td7 Kh6 7.Td6 Kg5 8.Td5 Kf6 9.Lxd4 Ke6 10.Lg1 Kxd5 11.c4 bxc4 12.Kc2 en minstens remise.

Als wit 3.c3? speelt, dan heeft hij op het eind van deze variant 12.Kc2 niet bij de hand en kan zwart dus wel aan de schaakjes ontsnappen.

Maar helaas is het ook na 10.Te5 waarschijnlijk wel remise en deze zet kan ook als wit 3.c3 speelt, welke zet als een soort verleiding was bedoeld. Derhalve is deze versie incorrect. Terug naar het laboratorium dus maar weer, waar ik tenslotte met het volgende exemplaar uit kwam:

Van de Gevel: remise

Remise na: 1.Td5 g2 2.Lb6 Pd4 3.h8P Kh5 4.g6 Kh6 5.Pf7 Kg6 6.Ph8 Kh7 7.Txd7 en remise.

Maar waarschijnlijk zullen de geleerden deze dino wel weer te klein en te simpel vinden. In ieder geval, er is nu een veel eenvoudigere manier om er achter te komen of dit idee al eens eerder is vertoond: gewoon het vragen aan de echte experts, die tenslotte allemaal dit blad lezen. En wellicht leidt dit verhaal wel tot de constructie van een echte dino, maar let wel op en laat ze niet - zoals in de film - ontsnappen.

Zugzwang!

door Hans Bouwmeester

1) N. Rossolimo
[+4311.02g2h7]
Poslednija Nowosti, 1931
wit speelt en wint

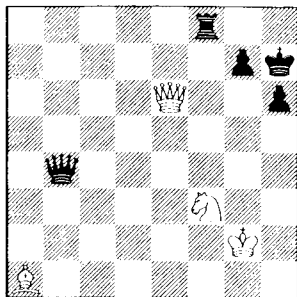

diagram 1

1.Dd7!

A. 1...Tg8 2.Df5+ Kh8 3.Dg6 Df4
4.Kf2! (4.Lb2? Df6!!; maar niet
4...De3 5.Kg3!) 4...De1 5.Ld4 Dh1
6.Lb2 Dh3 7.Kg1! +-.

B. 1...Kg6 2.Dxg7+! (2.Pe5+? Kh7
3.Pc4 Tg8 4.Df5+ Kh8 5.Dg6 Db7+
6.Kh2 Tf8! (En niet zoals Selman
aangaf in de *Schaakmat* van
15/7/1947: 6...Dc7+? 7.Le5)
7.Dxh6+ Kg8) a. 2...Kf5 3.Pd4+ +-
a. 2...Kh5 3.De5+! en 4.Dg3+ +-.

2) Perez - Milic, Beverwijk 1955

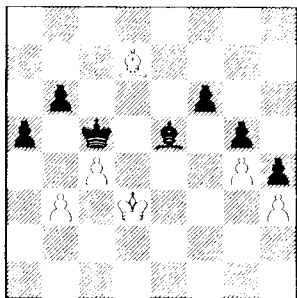

diagram 2

56.Le8? (56.Le6=) 56...f5! 57.Ld7
(57.gxf5 g4 58.hxg4 h3 59.Lf7 b5!
60.Ld5 a4!) 57...f4 58.Ke4 (58.Le6
Kb4 59.Kc2 f3 60.Ld5 f2 61.Lg2 a4
-) 58...Lf6 (58...Kb4!? 59.La4?
Le7 en 60...b5) 59.Le8 Kb4 60.La4
Kc3 61.Kf3 Le7 62.Kg2 Ld6
63.Kf3 Le5 64.Ke2 b5! 65.exb5
Lb6! 66.Kf3 Kd3 0-1

3) Bouwmeester - Keres, Warna
1962

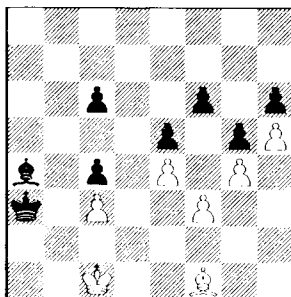

diagram 3

55.Le2 (55.Lxc4? Lb5!-) 55...Ka2
56.Lxc4+ (56.Lf1 =?) 56...Ka3
57.Le2? (57.Lf1? Lb5 58.Lg2 Kb3
59.Kd2 c5 60.Lh3=) 57...Lb5
58.Ld1 Ka2! (Zugzwang) 59.Kd2
Kb2 60.Lc2 Le2! 0-1

4) N. Grigoriev
[+0001.01a6c3]
Isvestia, 1932
remise

1.Pb4! h5 2.Pc6! (2.Pd5+ Kf3!
2.Pc2+ Kf2! (2...Ke4 3.Pa3! h4
(3...Kd4 4.Pb5+) 4.Pc4)) 2...Ke4
(2...h4 3.Pe5 Kf4 4.Pg6+) 3.Pa5!
(3.Pd8 h4 4.Pe6 Kf5 5.Pd4+ Kg4)
3...h4 4.Pc4! Kf3! (4...h3 5.Pd2+
Ke3 6.Pf1+) 5.Pe5+ (5.Pd2+ Ke2
6.Pe4 h3 7.Pg3+ Kf2) 5...Kg3
6.Pc4! h3 7.Pe3 Kf3 (7...h2 8.Pf1+)
8.Pf1 Kf2 9.Ph2 Kg2 10.Pg4 Kg3
11.Pe3 remise

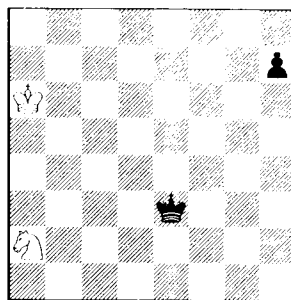

diagram 4

5) Hübner - Portisch, 1979

1.Ke2 (afgegeven zet) 1...a3(?)
2.Txb3 a2 3.Ta3 Lh5+ (3...Th1
4.Ta7+! Kb8 (4...Kd8 5.Ta8+ =)
5.Txa2 Th2+ 6.Ke3 Txa2 7.Pe5 =)
4.Kf2 Th1 5.Ta7+! Kb8 (5...Kd8
6.Ta8+ Kd7 7.Pe5+ Ke6 8.Pd3!
(dreigt 9.Pe1 en 9.Pf4+ K- 10.Txa2)
8...a1D 9.Txa1 Txa1 10.Pf4+ =)
6.Txa2 Th2+ 7.Kg3 Txa2 8.Pe5
Kc7 9.f7 Ta8 10.Kh4 Th8 11.Kg5
Kd6 12.Kf6 1/2-1/2

Juist was 1...Lf7! geweest, bijv.
2.Pa5(!) a3 3.Tb7+! Kc8 4.Txf7 h2
5.Tb7 a2! (5...Th1 6.Pc4! Kxb7
7.Pxa3) 6.f7 Te1+ 7.Kf2 Tf1+! +-
(Bron: artikel van Hans Ree in *HP*,
1980).

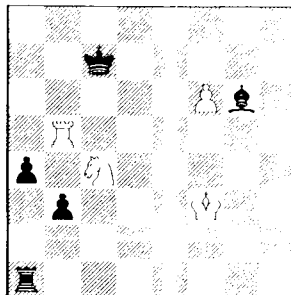

diagram 5

Inhoudsopgave 5e jaargang nummer 4

		pag
Redactioneel	Harold van der Heijden	1
Spiegelen, Springen, Schuiven, Draaien	Harold van der Heijden	1
Rekenen en Redeneren	J.Buijs & R.Hendriks	3
Wetenswaardigheden	Wouter Mees	8
WCCT 5	-	9
Statistiek	Harold van der Heijden	10
Reconstructie	René Olthof & Harold van der Heijden	15
Jurassic Park	Ed van de Gevel	19
Zugzwang!	Hans Bouwmeester	21